

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Bakalářská práce

ILUSTRACE
POUTNÍ CESTY

AUTORSKÁ KNIHA, ILUSTRACE
CYRILOMETODĚJSKÉ POUTNÍ CESTY
NA VALAŠSKU

Kateřina Váňová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Ilustrace a grafika

Specializace Grafický design

Bakalářská práce

ILUSTRACE
POUTNÍ CESTY

AUTORSKÁ KNIHA, ILUSTRACE
CYRILOMETODĚJSKÉ POUTNÍ CESTY
NA VALAŠSKU

Kateřina Váňová

Vedoucí práce: ak.mal. Renáta Fučíková
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen
uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Ráda bych věnovala poděkování ak. mal. Renátě Fučíkové za podporu při tvorbě této bakalářské práce a za její cenné rady.

OBSAH

1. MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE.....	6
2. TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY, CÍL PRÁCE.....	7
3. PROCES PŘÍPRAVY, PROCES TVORBY.....	9
4. TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA, POPIS DÍLA, PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR.....	11
5. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	13
6. RESUMÉ	14
7. SEZNAM PŘÍLOH	15

1. MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE

Již delší dobu se snažím vytvářet autorské knihy, které nejsou jen archem papírů s textem a suchými ilustracemi, ale jsou pro člověka prožitkem. Chci, aby z knih už pouhým pohledem na ně zavířila atmosféra, ihned se vytvořil dojem, jakýsi subjektivní vztah s dílem a v okamžiku, kdy knihu vezmeme do ruky, cítili bychom ji nejen vůní a dotekem, ale také myslí a srdcem.

To vše jsem chtěla dostat do mé bakalářské knihy. Ilustrovat můj inenzivní prožitek ve formě maleb, kreseb a mnou psaného textu tak, aby čtenář ihned vnímal atmosféru celé cesty. Kniha není informativní, nýbrž spíše dojmová, provázaná myšlenkami, abstraktními poznatky, snovými obrazy a duševními proměnami.

Má tvorba je více otevřená tak, aby si každý, kdo si obrazy prohlíží, sám domyslel sdělení. Nesnažím se v díle být příliš konkrétní, své dojmy zobrazuji v abstrahovaných výjevech. Minulý rok jsem vytvořila knihu o severské mytologii, kde jsem vyobrazovala severské bohy a mytologii tak, aby byl vždy nechán prostor pro čtenářovu fantazii. Dopomáhá mi k tomu technika akvarelu, při které sama na začátku nevím, jak malba skončí. Každý tah je mé poznání, má úvaha.

Při tvorbě knihy je pro mne nejzásadnější kvalita materiálů a poctivé řemeslné zpracování. Vytvářím jedinečné autorské knihy, dávám si záležet na tradičním technickém postupu a dílo stavím na pro mne základních a důležitých pilířích, jako je ruční šitá vazba, kvalitní papír a zajímavý přebal, který čtenáře osloví a sblíží jej s knihou.

Věřím, že citlivými ilustracemi jde prohloubit myšlenku a vzkaz knihy. Je to právě přebal, který k nám promluví, zaujme nás a představí obsah a atmosféru knihy. Jsou to ilustrace, které často povznášejí text autora a dávají čtenáři jiný úhel pohledu.

2. TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY, CÍL PRÁCE

Tématem mé bakalářské práce je poutní cesta, zachycení charakteru kraje, ve kterém jsem se narodila a ke kterému mám silný vztah skrze životní filosofii i mé umění.

Kniha ilustruje Cyrilometodějskou poutní cestu ze tří rozdílných pohledů. Část knihy popisuje historii z doby křesťanské, což je srovnáno se starobylým významem z dob předkřesťanských a keltskými tradicemi. Vše prolíná můj osobní pohled; tedy kniha funguje i jako můj deník, prostor pro mé myšlenky a zachycení intenzivních prožitků. Mé zkušenosti a poznatky jsou podloženy pravidelným zaznamenáváním z průběhu cesty. Celou pouť jsem také zaznamenávala fotograficky.

Cílem díla je zamyšlení se nad významem poutních cest dnes a v minulosti, zachycení charakteru krajiny, obyčejného života místních obyvatel, zvyků, tradic a hor. Obsah knihy nám však neukazuje jen čistou skutečnost. Je to i průhled do mých fantazií, snů, imaginární mytologie, vytváření si představy o podobě horských bohů, starých rituálech, živých stromech a magické zvěři.

Od malička chodím po horách, objevuji zákoutí beskydských hor, cestuji po vesnicích a navštěvuji známá i ty neznámá místa. Tajemné mýtiny, odlehlé louky, staré statky, zvířecí nory. Svůj kraj znám, jsem tu doma a jsou tu mé kořeny. Proto má práce není jen jednoročním projektem, ale dlouhodobým a intenzivním procesem, kdy se snažím zcela proniknout do atmosféry valašského světa. Téma mé práce tedy vzniklo v podstatě velmi spontánně, jelikož jsem se už dlouho chtěla vydat na cestu a nyní se nabízí skvělá příležitost jak oba úmysly propojit. Na stezce jsem došla k mnoha osobním proměnám a pouť mi sloužila jako podklad pro práci avšak také jako životní zkušenost.

K tomu, aby si člověk udělal obraz o životě předků a jejich zvycích a víře, nestačí pouze jeden zdroj a jeden krátký časový úsek, ale je k tomu zapotřebí dlouhodobé práce a změny myšlení. To vše se promítá na výrazu ilustrací, atmosféře barev a výběru materiálů.

Soubor tak nakonec funguje jako celek, stává se pro čtenáře nejen zajímavou knihou plnou bohatých ilustrací a mnou psaného autentického textu. Jedná se o tajemnou procházku lesy a loukami, mou myslí a představami; je to divadlo, které ke čtenáři promlouvá skrz papír a dává mu nahlédnout do hlubin naší kultury a pohledu na svět, je to abstrahující linie rituálů a mystického děje; vypráví o Bohu, který se odráží na každém kroku i v myslích lidí, žijících pod beskydskými vrchy.

Své dílo jsem proto chtěla věnovat své domovině. Valašsku, Lašsku, horám a lidem, kteří v nich žijí. Mnohá moudra jsem se dočetla v knize Richarda Sobotky, s názvem: Toulky Beskydami; Putování po známých i méně známých památkách a zajímavostech. To jeho poutavé povídání a doporučení mne leckdy zavedla do naprosto zapomenutých končin a dovedla mne i do těch míst, která jsou nepopíratelně spojená s historií našeho kraje a byla by chyba je minout.

Jedním z takových míst je samozřejmě Čertův mlýn, druhý nejvyšší vrchol Radhošťského masivu, vysoký 1205,8 m n. m. Jedná se o mýtinku asi 5 km vzdálenou od Pusteven, na které se nachází kamenný stůl z ohromných kamenných bloků, kolem kterého jsou různé nepravidelné a hluboké pukliny, propadliny a jeskyně. Vždyť pod celými Pustevnami a přilehlými vrcholy je rozlehlý dokonalý systém jeskyní. Dochované zrávy z minulosti hovoří o tom, že dříve pašeráci procházeli v oblasti Radhoště nitrem hory, aby se vyhnuli strážím a četníkům. Na mne však celé místo působilo až rituálně, a to díky nepřirozeně stavenému kromlechu na vrcholku hory Čertova mlýna. Stůl na menhiru působil jako obřadní prostor, perfektně navazující na západ a východ slunce.

Za zmínku také stojí nedaleký vrchol Kněhyně, který je také opředen zajímavými mýty a bájemi. Dle pověsti se totiž na horu slétávaly čarodějnice, ale jednalo se spíš o obřadní místo pohanských kněžek, po nichž hora získala své jméno. Pod touto horou je také rozsáhlá jeskyně s hloubkou 57,5 m a délkou chodeb v několika patrech cca 280 m. Zde zbojníci prý uchovávali své poklady. Samotným klenotem je však hora sama.

Divokost přírody dokazuje výskyt „velké trojky“ velkým šelem. Tedy medvěda, rysa a vlka.¹

Všechny tyto místa a památky jsem chtěla zaznamenat a poukázat na ně, aby nikdy neupadly v zapomnění. Pevné kořeny, jež mne s mou domovinou spojují, jsem nechala prorůst i mou bakalářskou prací, knihou Poutění. Do budoucna, jako volné pokračování mé knihy, bych se ráda věnovala zaznamenáváním beskydských míst a jejich studiemi, malbami, kresbami.

¹ 1. SOBOTKA, Richard. Toulky Beskydami. Líbeznice: Víkend, 2016. ISBN 978-80-7433-156-5

3. PROCES PŘÍPRAVY, PROCES TVORBY

Práce na mé bakalářské práci měla více částí. Prvním a nejdůležitějším krokem bylo samotné absolvování cesty. Dovedla mne k opravdovému poznání. Musím se tedy přiznat, že zbývající práce ze mne vycházela skoro sama. Už v průběhu cesty jsem si knihu přibližně zkompletovala a vytvořila si přesné schéma mé budoucí práce.

Pouť jsem šla na podzim v období rovnodennosti, celá cesta mi trvala přibližně tři dny intenzivní chůze. Přípravy na cestu byly minimální, jelikož nápad celé bakalářské práce byl takřka na poslední chvíli, jelikož už bylo chladněji a noci byly temné. Nemohla jsem déle otálet a musela jsem se neprodleně vydat na cestu. Podobu mé knihy jsem tedy tvořila za chůze. V mých prvních úvahách, ještě před cestou, jsem si představovala, že půjdu klidným tempem, budu zastavovat u každého pařezu a tvořit malby rovnou nebo minimálně zaznamenávat průběžné skicy. K ničemu takovému však nedošlo. Šla jsem velmi plynule a rychle, něměla jsem čas ani se napít či najíst, natož malovat. Myšlenka na kilometry, které čekaly přede mnou, hnala mě kupředu závratnou rychlostí. To, že jsem odstoupila z mé původní romantické představy, nepovažuji za zklamání, naopak dala mému projektu nový rozměr. Díky tomu jsem se totiž intenzivně ponořila do mého záměru vytvořit opravdu autentickou knihu.

Podstatnou fází pro mne byl náhled na práci jiných, kteří zpracovali stejné téma. Všechny tyto knihy mne inspirovaly a ukázaly mi možné cesty. Každé z nich byly uchopeny jiným způsobem a stylem a díky nim jsem si uvědomila svůj vlastní projev. Tyto knihy zmiňuji v seznamu použitých zdrojů.

Další částí mé práce bylo samotné malování ilustrací. Malovala jsem v průběhu celého roku na všech možných místech; na chalupě i v lese. Avšak je nutno říct, že největší díl práce jsem odvedla ihned po příchodu z poutě a to bez jakéhokoliv plánu a koncepce, abych tak dojmy z cesty dostala v co nejsyrovější formě na papír. Při malování mých obrazů jsem si vytvářela prostředí folklórní hudbou, která vychází především z velké úcty k předkům, k přírodě, historii a tradicím, které se v určité podobě zachovaly z předkřesťanských dob.

Byly dny, kdy jsem vytvořila hned několik ilustrací za den, pak nastávalo období bez jakékoliv tvorby, do ničeho jsem se nenutila. Ale každý obraz má v knize své nenahraditelné místo.

V určitém čase jsem před sebou měla mnoho prací, jenž ilustrovaly vše, co jsem během své cesty zpozorovala; ať už na pěšině či v mé mysli. Při pohledu na ně jsem se často vracela na stezku, viděla před sebou zlaté listí plné slunce, viděla jsem i stříbro měsíčního svitu, vzpomněla jsem si, když jsem se v noci setkala s kočkou, která se mi ve snu zjevila v podobě rysa.

Avšak zprvu k sobě malby neladily a bylo potřeba z prací udělat užší výběr. Na konzultaci s vedoucí mé práce, váženou akademickou malířkou Renátou Fučíkovou, jsme tedy vybraly celkem patnáct maleb jako základní příběh, kostru knihy, přesně vyjadřující mou pouť a zdůrazňující zásadní okamžiky, které se cestou přihodily. Ty jsem poté doplnila kresbami a odlehčila jimi prostor knihy.

Kresby jsou vzdušné, popisují skutečné věci. Malby zase vyjadřují zhmotnění snu, myšlenky, tajemnosti, jsou obsahově hutnější a procítěnější. Postupně jsem tedy vytvořila lineární příběh, který perfektně kopíroval to, co jsem si vzala z putování krajinou. Ubíhající dny jsou jako ubíhající stránky.

Později jsem sepsala text, který doplňoval ilustrace; tedy nikolivěk aby obsah ilustrací vysvětloval, ale spíše dotvářel celkový charakter knihy. Řádky často zachycují věty, které jsem zaslechla z úst místních či kolemjdoucích pocestných, také se věnují historii míst a popisem krajiny. Nejvíce však vyjadřuje mé zamyšlení a poznání z cesty.

Dlouze jsem také uvažovala o dotvoření atmosféry básněmi, které již dlouho znám a které mluví za Valašsko samo. Oním básníkem a spisovatelem je Metoděj Jahn, naturalisticky popisující svůj rodný kraj a tak přirozeně zapadající do struktury mé knihy. Dalším významným básníkem je slavný Jan Skácel. Ten, jenž pouhým veršem dokáže v člověku vzbudit tolik silných emocí, stejně tak, jako poutníku při pohledu na zapadající slunce. Použila jsem dvě Skácelovy básně: Je to tak snadné najít cestu k nám a Cestující v noci. Především druhá báseň detailně popisuje mé zážitky z nocí strávené pod širákem v lese, mystičnost noční krajiny a silné prožitky strávené o samotě.

4. POPIS DÍLA, TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA, PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR

Nejpodstatněji celou knihu ovlivnilo období podzimu, kterým jsem procházela. Každá barva má svůj význam, svou vnitřní sílu, která jasně symbolizuje danou situaci. V mých obrazech je tento faktor mnohdy důležitější, než-li samotné tvary a křivky. Tlející spadané listí, usínající příroda. Barvy hnědé, žluté, červené. Barvy země, hlíny, stromů. Barevnost je jeden z nejdůležitějších rysů mé knihy. Promlouvá k nám hned při prvním pohledu na knihu. Přebal se nese ve škále tajemné hnědé, červené a zelené barvy, výřez krémové barvy opticky vytváří prostor pro titul. Přední i zadní strana obaly je zvětšená malba z knihy, jezírko v nočním lesíku. Přišlo mi příhodné knihu zahájit takovým obrazem, jehož atmosféra se nese po celou dobu prohlížení knihy; tedy mystická procházka lesy a lukami, esence podzimu prozářená posledním sluncem ve spojení s temným zákoutím lesů.

Záměrně jsem knize nechala přiznaný hřbet, který odkrývá ručně šitou vazbu. Červená nit proplétající archy v sobě skrývá synonymum emoce. Červená znamená můj prožitek z celé poutě. Červená znamená přívětivost lidí v horách, červená znamená poslední listí na stromech. Červená je i předsádka, který nás zve k prohlížení knihy a také ji uzavírá.

Malby v knize jsou jemné, snové a vyjadřují pouhý náznak, navozující pocit, neznamenající nic konkrétního, nesou prostor k nadechnutí. Jsou záměrně abstrahované a jako by v mlžném oparu; nemají čtenáře přímo informovat, ale spíše mu mají navodit to, co prožívá na cestě každý poutník. Ukazují nám zákoutí beskydské krajiny, poezii hor. K tomu mi nejlépe sloužil akvarel. Nechala jsem téct mé představy prostřednictvím štětce přímo na papír pokrytý tenkou vrstvou vody, aby se tvary přírody a objektů tvořily samy. Nehledala jsem žádnou konkrétní podobu, nechala jsem diváka, ať sám dokončí svou vizi o cestě. Všechny ilustrace jsou tedy tvořeny akvarelem. Malovala jsem povětšinou na ruční strukturovaný papír, malby tak získaly zajímavé odstíny a tvary. Dále jsem malby lehce upravila v grafickém programu, abych je „vyčistila“, nikdy jsem však ilustrace neupravovala tak, aby byly od své originální verze nerozeznatelné. Přála jsem si zachovat původní vzhled díla.

Malby střídají konkrétní kresby, které ilustrují obyčejné předměty, které jsem na své cestě potkala, kříže a kapličky, co stály u cesty, obličejové místních, atributy poutních cest, přírodniny.

Tvorbu ilustrací také ovlivnila má vidina dávného poutníka, který šel přede mnou. Šla jsem po jeho stopách. Několikrát se v knize objevuje.

Má kniha se nese ve formě osobního prožitku kombinujícího se s historickými informacemi, poezií, moudry v nářečí, věty vyneseny z úst lidí, které jsem opravdu potkala a především mé úvahy. První myšlenka mne sváděla použít v knize pouze básně. Uchýlila jsem se však k vlastnímu psanému textu a použila pouze pár básní, jak jsem již zmínila výše. Text nemá úplně jednoznačnou strukturu, obsahově je velmi dynamický, pohybuje se od různých faktů až po ty nejniternější myšlenky. Díky tomu však kniha působí opravdově a popisuje pouť takovou, jaká byla.

Volba materiálů vždy závisí na celkovém charakteru knihy a základech, na kterých byla postavena i myšlenka samotná. Materiály, které jsem se rozhodla použít pro tvorbu mé knihy jsou pečlivě vybrány tak, aby dokonale dokreslovaly charakter obsahu.

Velmi podstatný je výběr papíru. Ilustrace jsou vytištěny na papíře o síle sto třiceti gramů, aby malby, kresby a texty skrze papír neprosvítaly a navzájem se tak nerušily. Papír má velmi teplý, žluto-hnědý tón, simuluje tak odstíny podzimu, vytváří dokonalý podklad pro hnědý inkoust, kterým jsou vytvořeny všechny kresby a taktéž pro červeno-hnědou barvu písma. Dávala jsem si záležet, aby pigment papíru nijak nerušil barvy ilustrací a byla jsem překvapená z opačného výsledku, kdy zbarvení naopak podtrhuje ráz ilustrací a dodává jim nové kouzlo. Jednotlivé papíry jsou složeny do archů. Kniha je svázaná klasickou šitou vazbou V4, tradiční technikou.

Přebal je tištěn na stejném papíru o stejné síle, jako uvnitř knihy a záhy je nalepen na lepenku, jejíž boční strany jsou přiznané. Její příjemný šedohnědý tón zapadá do jednotné škály barev knihy.

Má kniha přináší krásu a klid člověka na pouti, ilustruje povahu valašského kraje, drsnost hor, tajemnost lesů a jemnost luk. Snažila jsem se o jednoduchost, prostost a zároveň o rozvinutí představivosti čtenáře, chápání starých i nových rituálů skrývajících se v putování přírodou. Věřím, že vybrané materiály a řemeslné zpracování knihy tyto myšlenky podtrhují a dodávají jim opravdovost. Samotná cesta i následná práce na knize mne obohatila a jsem ráda, že se mi poznání podařilo v knize promítnout.

5. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- 1. SOBOTKA, Richard.** Toulky Beskydami. Líbeznice: Víkend, 2016. ISBN 978-80-7433-156-5
- 2. OHLER, Norbert.** Náboženské poutě ve středověku a novověku. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2002, 229 s. Kulturní historie. ISBN 80-702-1510-0
- 3. KOKTAVÁ, Petra a Zdeňka PITRUNOVÁ.** Poutní místa a duchovní památky. 1. vyd. Brno: CPress, 2013, 144 s. Kam v České republice (CPress). ISBN 978-80-264-0144-5
- 4. MACURA, Pavel a Josef PALA.** Pútnická cesta sv. Cyrila a Metoda. Vizovice: Pre Zlínský kraj spracoval SHOCart, 2014. ISBN 978-80-87833-09-4
- 5. MRÁZ, Bohumír.** Dějiny výtvarné kultury. 2. 1. vyd. Praha: IDEA SERVIS, 1997, 209 s. ISBN 80-859-7013-9

6. RESUMÉ

Book Poutění, illustrated author's book, narrate about pilgrimage through Beskydy mountains in Autumn. Book is a personal diary full of contemplation and author's thoughts, it compares christian significance of pilgrim paths and christian culture with pre-christian culture and tribes, pagan rituals and cults.

The aim of the work is to capture the character of the landscape in author's homeland Valašsko, to reflect importance of the pilgrimage paths today and in the past, capture life in the mountains and give us knowledge of our ancestors.

Illustrations describe two points of view; on the one hand drawings which captures things from one's own experience, pilgrim traits and life of local people and on the other hand paintings which express mystical moments, dreams, secrets of our culture and traditions, it capture the essential and insignificant but beautiful moments on the path.

Paintings are made with traditional technique of aquarelle, drawings are made with brown ink. All pictures are printed on natural paper,

Illustrations go with text, which is written by author and which is also combination of historical facts, personal observations, poems and traditional proverbs.

Wanderings through mountains and pilgrimage brings not only pleasure from wildlife. How many times do we feel that in the foothills, mountain slopes and ridges is just forest and nothing more, that there must be the end of the world. But there, in this point, far from the horizons begins magical world of the forest, the myths, the near sky, the silver moonlight, the traces of our ancestors, the roots of myths and imaginations. But there, on a quiet footpath are also the small reminders of the human world in the form of chapels, crosses, menhirs, ruins of old houses and settlements. And all this creates some kind of perfect entirety expressed in essence of the book Poutění.

Work on this book was continuance of the journey. The end of the pilgrimage is not the main goal. This is the important message of the book. Author tried to convey reflections, the ancestral wisdom, and the story that unfolds in the infinite line of time.

7. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Chotěbuz, začátek cesty

Příloha 2

Kůlna v Podlesí, vzor pro ilustraci

Příloha 3

Kostel sv. Antonína Paduánského na Prašivé

Příloha 4

Smrky na Smrku

Příloha 5

Radhoštská útulna

Příloha 6

Kaple sv. Cyrila a Metoděje

Příloha 7

Fotografie autorky

Příloha 8

Ilustrace (Poutník přede mnou, Pohled z jeskyně)

Příloha 9

Ilustrace (Lesní jezero, Poutník na hladině)

Příloha 10

Ilustrace (Oheň pod stromem, Na konci cesty)

Příloha 11

Výběr kreseb

Příloha 12

Přebal

Příloha 13

Ukázka z knihy 1

Příloha 14

Ukázka z knihy 2

Příloha 15

Ukázka z knihy 3

Příloha 1
Chotěbuz, začátek cesty

Příloha 2
Kůlna v Podlesí, vzor pro ilustraci

Příloha 3
Kostel sv. Antonína Paduánského na Prašivé

Příloha 4
Smrky na Smrku

Příloha 5
Radhošťská útulna

Příloha 6
Kaple sv. Cyrila a Metoděje

Příloha 7
Fotografie autorky

Příloha 8

Ilustrace (Poutník přede mnou, Pohled z jeskyně)

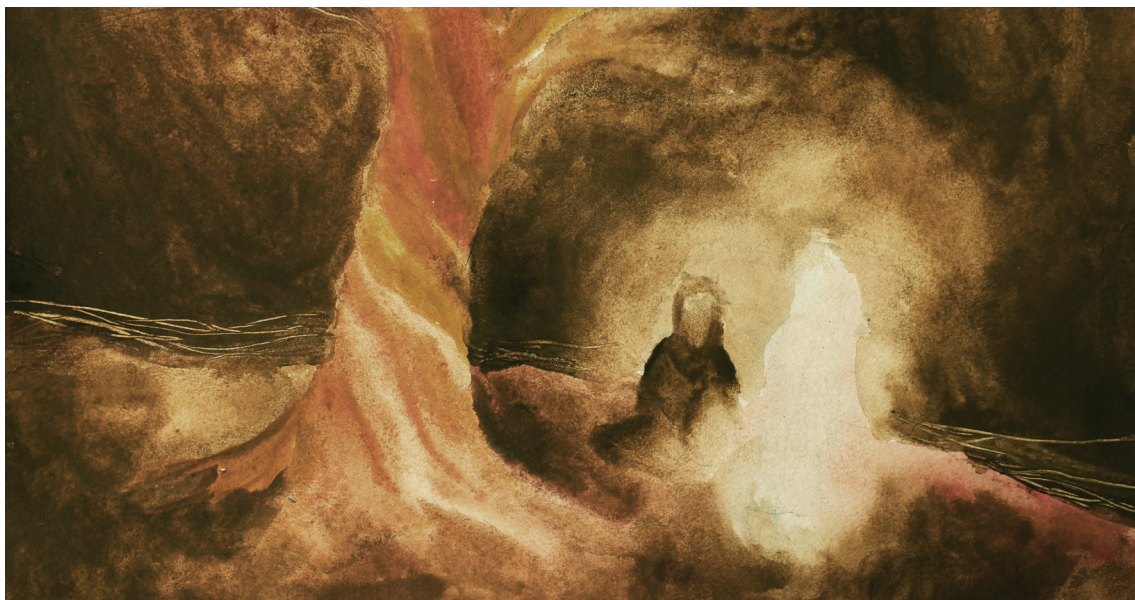

Příloha 9
Ilustrace (Lesní jezero, Poutník na hladině)

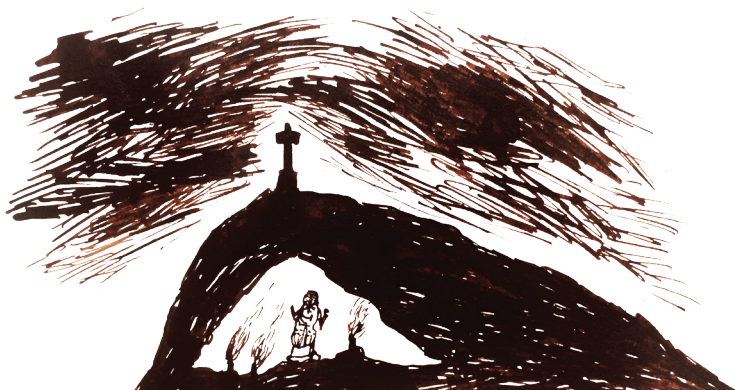
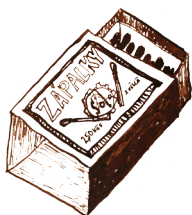

Příloha 10

Ilustrace (Oheň pod stromem, Na konci cesty)

Příloha 11
Výběr kreseb

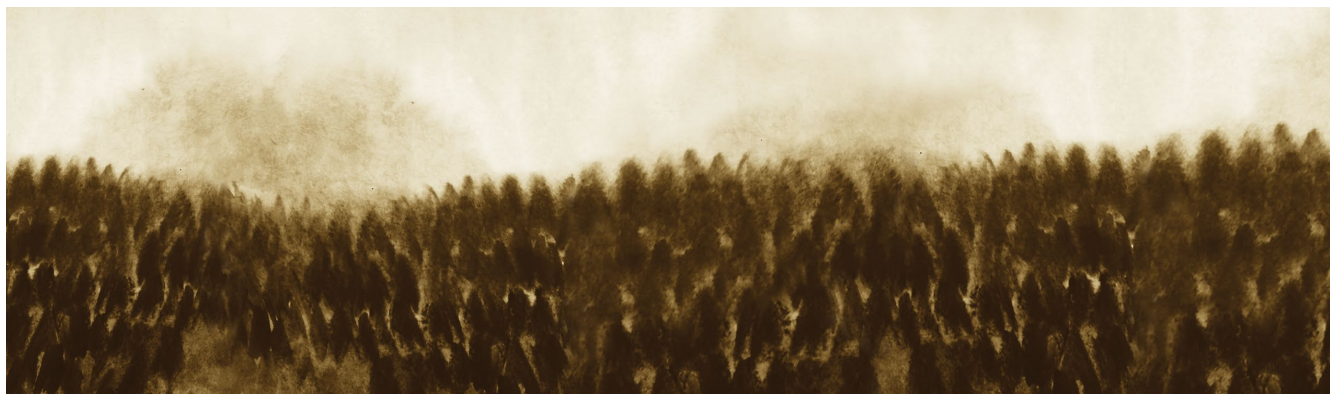
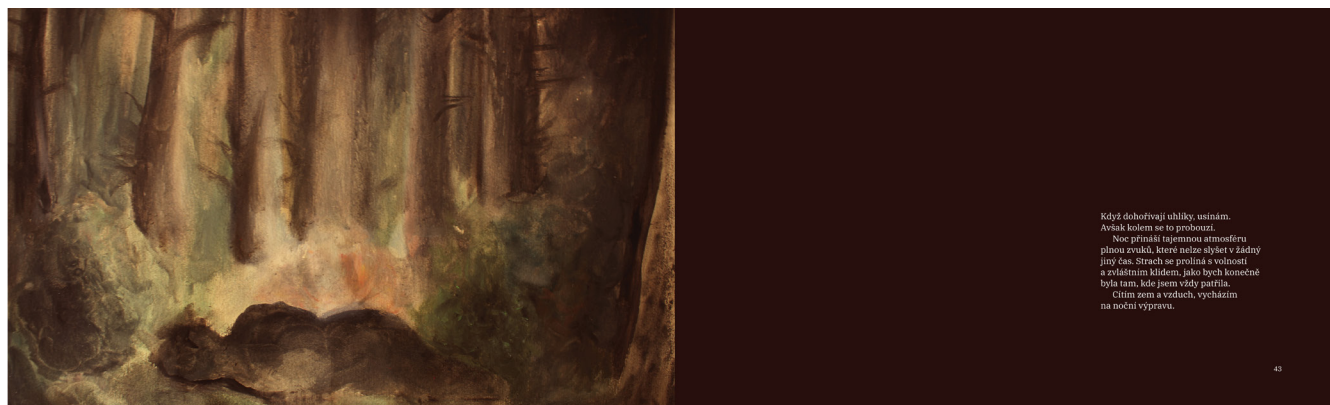

Příloha 12
Přebal

Příloha 13

Ukázka knihy 1

Příloha 14

Ukázka knihy 2

Příloha 15
Ukázka knihy 3

